

Nemzeti Társalkodó

Május 27dik napján 1834.

A' Nemzeti Társalkodóban Januarius
4kén 1834ben 1ső szám alatt a' szokás-
ról kiadott Értekezésre

F e l e l e t.

(végzet)

Helyes állítás: hogy egyes polgár tör-
vénszokást be nem hozhat, hanem egyes pol-
gárnak egy cselekvésén, és tetteén elkezdőd-
hetik.

Az Értekező győzve támadta-meg Ver-
bötzinek a' hidból vett példáját, mert a'
hid birtokossa nem szokástörvénynél fogva
bírja a' hidat, és erősödik-meg a' birtokban.
Mint Homerus, ugy sok Lykurgusok is alut-
tak, azért Verbötzit oltsárolni nem lehet,
mert az emberben, midőn ember, lenni kell
hibának.

A' szokástörvényt vagy az egész társa-
ság vagy abban bizonyos nemzet, vagy egy
törvényhatóság, vagy bizonyos szabad kö-
zönség hozhatjábé. Ez divatoz mindeniknek
a' tulajdon körében. — De

1. A' fejedelemnek megakadályoztató jus-

sa mindenkor fenn áll.

2. Az országgyűléseknek is kérdőre vonható, a' fejedelemmel együtt eltörölhető jussa fenn áll.

3. Az egész, az az: a' haza által hoztatott szokástörvény enyészetheti-el a' törvényt.

4. A' bizonyos nemzet, törvényhatóság, közönség, szokástörvénye fennálhat a' maga körében, a' többinek sérelme nélkül: ha nintsen törvény, magyarázhatja, eltörölheti a' maga keblében az írott törvényt is: de az ország köz törvényeit nem magyarázhatja, el nem törölheti, hanem ezekkel egyezni kell.

Ha pedig mindenik nemzet, mindenik törvényhatóság; mindenik közönség összeegyeztet: csak úgy lehet magyarázó, és eltörölő a' szokástörvény.

A' mi meg van; arról nem lehet azt állítani; hogy nintsen. — A' közönségek szokástörvényeket a' H. T. 3. R. 2. Sz. szerint hozhatták, és hoztak is bé; csak nem minden törvényhatóságoknak, sok közönségeknek, czéhoknak levéltárai bizonyítják; — mikor a' közönség csak egy magánosnak is az ország alkotványából folyó jussainak sérelmére törvényt nem hozhat; az ország közönséges törvényét sem változtathatja magára; csak is önn haszna előmozdítására hozhat törvényt; ekkor sem bosszulhat (vindicare) magának olyan just, hogy a' fejedelem ellent ne állhasson; az országgyűlése azt el ne törölhesse, hanem ha a' szokástörvényt

behozta, a' fejedelem halgató megegyezése követte, azután az országgyűlése sem ellenzi — senkinek nincsen sérelme — és így eszközölheti annak behozatalát.

Előre feltéve, hogy a' törvényszékekbe tanult, erkölcsös, honyszerető, és ért eszű birák ülnek nem alusznak, úgy beszélnek, hogy tiszta szemérmesség látszik az orcájakon, ne hogy szemtelen ész fitogtatás gyanuja közelithessen; a' vizsgáló belső meggyőződések hoznak ítéletet; (mert így kell lenni) a' jussok bátorságára nagyobb bizonyosságot nem találhatok annál, mint mikor ugyan azon tárgyban több törvényszékek több versen egyező ítéleteket hoznak, a' fejedelem öszveegyezését adja, és így szokástörvény születik. Ez bizonyosabb, mint az országgyűlésinek egyszerre hozott, a' probát ki nem állott, és a' következésektől függető törvénye.

A' romai, egyházi úgy más nemzetek törvényeinek a' teste nagyobb részben ítéletekből, és ezekből lett szokás törvényekből gyűjtettetett öszve.

Hát a' testvér Magyarország Curialis Decisioni nem egy megbecsülhetetlen clenodium? a' mi a' törvénytudót mindég tanítja, a' birót bátorítja, a' perlekedőt nyugtatja, az ily szokás-törvények gyűjteménye, egyik bizonyos eszköz arra: hogy a' törvény ne legyen pókháló, melyen a' darázs általront, a' légy pedig belé-vész.

A' törvény azt mondja: a' birónak a'

törvények szerint kell itélni. Ebből nem következik,

1) hogy az írott törvény hiányakor, az okosság természetéből folyó törvények szerint ne ítélhessen.

2) A' sem, hogy a' szokástörvényt a' homályos írott törvény magyarázására ne használhassa.

3) Csupán a' 10dik pont alatt kijelelt esetekben lehetséges az: hogy a' bírák ellenkező ítéletet hozhassanak, és így született a' törvényt eltörlő szokástörvény.

Az említett eseteken kívül megtagadom a' bírónak a' törvény ellen ítéletet hozható hatalmát; az ő ítélete törvénytelen, szokástörvényvé nem erősödhetik, és ha erősödött volna is, a' törvényhozó testnek azt meg kell semmisíteni, mert a' törvényszékek, az egésznek nem képviselői, tehát az így hozott ítéletekkel a' törvényhozó test kerületébe ellenségesen csaptak-bé.

Az 1791beli 7. czik. szerint a' fejedelem, és az országgyűlése együtt hozhatják, magyarázhatják, és törölhetik-el a' törvényt.

1. E' sem tiltja a' törvény hiányakor a' szokástörvény behozatalát.

2. A' szokástörvény erejét el nem rontotta.

3. A' szokás törvény, magyarázó erejét el nem enyészttette: a' köz magyarázatot abban az értelemben kell felvenni, mikor szokástörvény nincsen, és a' törvényszékeknek, nem az egész nemzetnek ítéletekből származott volna a' szokástörvény.

4. Ezen törvény nincsen arra az esetre kiterjedve, mikor valamely törvényhatóság vagy közönség csupán a' maga körében divatozott törvényt törölné-el, és a' fejedelem halgatással megerősitené.

5. Ezen törvény nincsen megsértve az által, ha a' 10. §usban kijelelt esetekben ellenkező ítéletek által a' törvény eltöröltetett, és szokástörvény jött be, mert annak is a' czélja a' jussoknak bátorsága, a' köz jónak előmozdítása.

Nagy és erős ellenvetése az Értekezőnek, melyet egész tisztasággal kifejezni nem akart, hogy a' törvényhozó testnek körébe a' birói testnek béütni nem szabad! abban állván a' fejedelemnek legmagosabb Felsege, hogy a' három testeket a' magok körökben, és határai közt megtartsa, és erősítse, hogy egymást meg ne sértsék, hanem szeressék.

Szent, lélek győző, szívragadó ohajtás! úgy kell lenni! úgy vagyon ez az Adrastea csillagában, hol angyalok a' polgárok! erre ugy kell törekedni, mint a' vallásnak a' mennyország felé! De ez tökéletességre fel nem hatható kegyes ohajtás!

A' lenne tehát a' következés: hogy ha nincsen, vagy homályos, vagy káros a' törvény, addig várokozzék a' biró, míg a' törvényhozó test, törvényt hoz, vagy azt megmagyarázza, vagy eltörli.

Ha a' hányszor, és hány illetén eset adná elő magát: előbb mindenkor országgyűlésinek kellene lenni, és azután ítéletet

hozni? az ország alkotmányának öszve bomlani kellene.

1. Így nem csak minden, sőt egy esztendőben mind annyiszor országgyűlést kellene tartani; ennek terhe a' polgároknak elszegényítése lenne.

2. Így az út, és mód kinyitatták arra: hogy a' ravasz ügyészekkel kezét fogott interestalt bírák akadékoskodjanak, a' törvényt homályosnak állítsák, a' kereset fellégyen függesztve az országgyűléséig: következőleg az igazság kiszolgáltatása mindég dugulásba jön.

5. A' polgárok közt a' fortély, gonoszság, huza-vona el fog áradni; mert már tudván, hogy a' miről törvény nincsen arról országgyűlése előtt ítélet nem hozatathatik, minden kicsapongásokra bátorítatnának; mind azzal, hogy a' kereset végít a' halál megelőzi, mind azzal: hogy a' hozandó törvény, csak jövendőre kötelez; mind azzal, hogy a' törvényhozó, és bírói testek öszve bonyolodnak, és így a' zavarosban lehet halászni. Erdélyben nincsen törvény a' borázda jártatásáról, a' szembepekésről, a' cselédet főtelen étellel tartásról: míg hát országgyűlése léssen bátran foglalják a' borozdát? szembepekjék egymást? főtelen ételt enni tartozék a' cseléd?

4. A' törvényhozó test sokszor nem tudja, és nem is tudhatja az általa hozattatott törvénynek a' következtét: Mikor a' bíró által a' tette szabattatik; akkor tűnik elő

igazságtalansága, és káros volta: hogy ha igazságtalan, és káros: még is a szerént ítéljen a' bíró? hiszem a' bíró lelki esméret nélkül: monstrum horrendum, cui lumen ademtum est, ez a' mit ördögnek kell tartani. — Hát ne ítéljen? — már ex thesi tartozik — Ugy a' sérelmes meg van átkozva, a' gonosznak útja, módja, és mezeje van az istentelkenedésre; úgy a' törvényhozó, és bírói test egy mással ellenséges, veszekedés pontjába vagynak helyheztetve. — Az igazság késő kiszolgáltatásából az ország elpusztulására bizonyos a' jövendölés.

5. A' mely törvényhozó test elhitette magával, hogy valamely tárgyban, minden lehető esetekre tud teljes törvényeket előre készíteni, annak szép hite van, mert ez csak a' mindentudóság munkája lehet.

6. A' mely törvényhozó test csak közönséges törvényeket hoz, annak törvényeit úgy nézem, mint a' nyeret, melyet Bucephalusra, és a' számárra is fellehet tenni, de a' számárból még sem leszén Bucephalus.

Rémlik előttem az Értekezőnek azon méltó aggodása! hogy a' hab pipába gyönyörködő, kalendáriumot olvasó tudatlanság, nem értvén a' törvény könyveket, hajlandó a' nagyanyó szokás mellett maradni; az asztalgait obeliscusoknak néző, duzs, kivált ha bíró lehet, mindég törekszik arra, hogy törvény is, ellenkező szokás is legyen, hogy mikor a' szerzetkórságnak a' törvény nem kedvez, a' szokásnak; 's megfordítva a' tör-

mánnyaról: hogy olyan, mint az éles beret-
va, a' ki jól tudja használni, a' durva sza-
káltól ábrázatját megszépítheti, a' ki nem
tudja használni, a' nyakát elmetzheti. — F.

St. Petersburg. Utazási töredék.

Én Petersburgban vagyok! Egy magas
fekvésű téren, mintegy 56 □ verstnyi he-
lyen 214 templomok, kápolnák állanak min-
denféle vallásbeliek ajtatosságokra; 94 neve-
lő intézetek, 480nyi nyilvános épületek; pa-
loták, kaszarmák, ispotályok sat. melyek
közül némelyek több verstniek kiterjedésük-
ben; 7540 egyes embereket illető paloták,
házak állanak; díszlenek ottan hol ezelőtt
100 évvel althathatatlan erdők, és gázol-
hatatlan mocsárok borították a' tért. — Félmil-
liónyi ember mozog a' pompás épületek so-
rai közt, a' 200 verstni nyílt, és granit
négy szeg kövekkel padolt széles útszákon,
hol hajdan egynehány nyomorú halász ros-
kadó kunyhójok mellett téngődtették gyáva
élteket; keskeny, 's életvesztő csólnakjaik
helyett ezer meg ezer minden nemzetek zász-
lóikkal czímzett hajók borítják a' Nevát, 's
annak hajókázható ágait a' büszke granit fa-
lazzatok köriben. Egy emberi életkor, egy
láng elme sarjadékából, a' legkietlenebb pusztá-
tára plántálta Európának egyik legszebb vá-
rossát, és tette a' hatalmas, nagy kiterjedt
birodalom felvilágosodása pontjává, mert
Petersburg minden tekintetben akár tudomá-

nyos, vagy művészeti helyhezetenél fogva, méltán mérközhetik Európának legrégibb várossal. Petersburg egy csuda város; de hibázik itten most, a' mi csak a' késő utódi kornál lesz feltanálva: t. i. az elő kor. — Valamely régiség, az ősi idő által tisztosult emlék jel itten nincs, mely az emberi emléket fenntartsa, — minden új, úgy szólván a' jelenkormive, és azon kevés építmények, melyek még valamennyire az alkotó Iső Péter századját characterisálhatnák, eltűnnek naponként, avagy a' kor szelleméhez alkalmaztatnak.

Nagy Péternek óriási intézete, nem csak egy várost épített a' kiellenbe, mely által Oroszország európaivá alakítatott; az ő élénk elméje egyszersmind annak népességet is teremtett, kik a' széles birodalom minden részeiből ide a' léendő polgárosodás közép pontjára gyűjtettek; hogy itten erkölcsös, hol mesterséges szellemben, az egy alkalommal sereglett számos külföldiek által finomittassanak. Így tehát az első népesedése Petersburgnak kéntelenség, 's ennél fogva alapittásakor már nem volt orosz, valamint hogy most sem az. Nehezen tanálni itten oly lakost, ki önként válalkozásból, vagy gyönyörködtetésből települt volna, a' mi Moskauban nem ritka. A' Petersburgban lakó, mindenik vagy bizonyos ügyben foglalatoskodó, vagy lekötelezett: mint udvari emberek, katonai vagy polgári tisztviselők, kiket tisztek ide köt; szülek, kiknek gyermekeik itten szolgál-

latban vagynak, vagy nevelődnek; az ország beljéből olyasok, kiknek peres, vagy más ügyek van; továbbá külföldiek, kereskedők, művészek, szerencse vadászok 'sat. És ez i-lyes idomban áll a' herczegtől kezdve, ki több rend keresztjei mellé még egyet tűzni törekszik, vagy más megkülönböztető érdem jelt hajhász — a' parasztig, ki több száz verst- nőről ide siet, hogy munkájával egy néhány rubelt kaphatván, majd honjába békével költ- hesse háznépe közt. A' beszédben alkalmaz- zott elnevezésnél fogva különös vagy is ren- des petersburgi nincsen is. Halhatni ugyan ezen kitételeket: mi Moskauiak (Moskovitschi) mi Kostromaiak (Kostromitskhi) de ha pe- tersburgiakról van szó, azonnal kitetszik az idegen, és nem muszkásan hangzó névvég- zet t. i. s' hiteli Petersburga, Petersburgban lakó. Ezen lakók mindnyájan egyebütt hon- fiak, laknak csupán Petersburgban. Mind ez pediglen így lesz, valameddig a' külső visz- nyok, körülmények, melyek itt létekkal kap- csolatban vannak, fenn lesznek. Egy válto- zás kell, (ha t. i. a' kormány innét egy sze- lidebb éghajlatba költöznék, melyre eddig semmi kinézés) azonnal a' pompás, és rop- pant Petersburg elhagyatva csak majdani nyo- morú omladékában láttatná dicsősségit. Sőt maga a' kedvező helyhezetre emelkedő ke- reskedés is az udvarral költöznék innét új honjába. — Azon idegennek, ki véletlen, mintegy tündéri varázs erőtől egy csa- pással az ide való nagyok teremibe szál-

littatnék, bizonyára nagy zavarjában kerülne kitanálni, mely országnak jutott legyen fővárossába. Butorok élésmód, eszközök, köntös, divat, minden külföldi; még maga a nyelv is, mert a közönségesebben, és classicussággal beszélt franczián kívül halhatni németül, ángolyúl, oloszúl, de igen ritkán oroszúl. Már számos hazafiui érzéstől lelkesített oroszok nyilatkoztatták ez iránt aggodalmokat, és sérelmeket azon, hogy kedves, kellemes, és kevés erőltetéssel hajló orosz nyelvök az idegenért nem pártoltatik, sőt megvettetik, a petersburgi nagyok magok helybenhagyták ezen hibás, és a nyilvános szükségét látva, mely illendő az Oroszország fővárossának teremeiben oroszúl társalkodni, egy szóval megegyeztek annak létesítésin, de maga ezen hazafiui szellemmel telyes szó váltogatás is a honi nyelvről, szép franczia phrasisokban fejtegettetett, 's a dolog a réginél maradt. A szokás hatalmas, a külföldiekkel való mindennapi közösülés elkerülhetlenebb, 's ezek iránt az orosz udvariság hathatósabb, mintsem az elöttök érthetetlen orosz nyelv társalkodási nyelvé emeltetnék, és így valójában sok ideig fog még ezen nyelv a nép szájában, és alsóbb foglalatosságokra lealázva lenni; sok fáradság; és szorgalmas ipar kell a honi költőknek, és íróknak a nemzeti nyelvet, a mivelte idegen felett, a petersburgiakkal megkedveltetni, és mégis csupán akkor lehet ezen várasnak lakóit oroszoknak mondani.

Akár mint van, Petersburg egy csuda város, fénnyel, izléssel telyes, szép; azonban ha vizsgálódólag körül tekintetik, ha azon töméntelen milliárdokat fontolgatjuk, miben ezen szép regényes plántázat került, és ezen rendkívüli dicsőség valahai enyésztére gondolunk, a' nélkül hogy petersburgi lenne az ember, akaratján kívül érzelmei azon sajnós képzelettől fogodnak-el, mely, úgy vélem, Cicerót egyszer, azon mondásra únszolta: „Kitartóztathatja magát a' könnyektől arról elmélkedve, hogy Róma 10,000 túl már nem léssen.“ — B. . . . M. . . . s.

F e l e l e t

a' budai színészeknek,
 Honművész' idei 10dik számában megjelent
 Nyilatkozásokra.

A' *Honművész'* 10dik száma alatti nyilatkozásban tett javallatokat megköszönve, az ohajtott békét elfogadva, hálául egy tanáccsal szolgálunk a' budai színésztársaságnak, nevezetesen: máskor ha valakit kárhozott, elébb puhatolódjon a' való után, 's világosságra jövé a' kérdés, vagy a' kétség alatt lappangó, csak akkor vegyen magának elégtételt.

Nem akarunk kérdéseket tenni, hosszas vitákba elegyedni, nem akarjuk tudni, vagy tudatni, mimódon jövének azon gondolatra, hogy Abaujvári urat társaságunk tagjai között keressék, sőt meg is találják; a' dolog nyomozása pirúlást szerezne; a' *megettévelyed-*

teknek, ezt pedig nem ohajtjuk, czélunk egyedül magunk mentése, 's annak nyilvánosítása, hogy köztünk nincs Abaújvári, vagy is inkább az Abaújvári úr által kijött felelet nem a' mi társaságunktól erede, 's azon feleletbe egy tagnak sem volt semmi befollyása; mi magunk sem ismérjük a' felelőt, csak találgatjuk: de ha csakugyan esmérni akarja a' budai színésztársaság Abaújvári urat, puhatólódjon azon az ösvényen, melyen Kassai úr nyomait feltalálta, gyaníthatólag kivánt czéljához ér.

A' bírálatokban észre vett tulsági magasztalásokra nem tudunk egyebet felelni mint azt: helyes az észre vétel. Majd innen, majd amonnan oly művészeket teremtenek elő bírálóink, hogy a' külföldi színészet minden művészei tanulni jöhetnének hozzájuk; (engedje az ég!) az egyiket tapasztalatlansága téveszti, a' mást hazafi forró részvéte, vagy öröme kábitja. Így termett elő a' „*Magyar Garrik is*“ botránkozásul; az érdekletnek pedig (minek tanúi vagyunk) nem csak mások, sőt maga előtt is szégyenülni kelle; azért tehát legtanácsosabb lesz, ha „*Garrikot*“ a' *Firmamentum* mellé leültetjük (az 1829iki Spigelben található), vesztegeljen ott, míg a' végzés méltóbban szóllítja elő.

A' Nagy Váradról kijött tulsági magasztalásra kurta a' felelet: az az nem igaz. (Ellentmondásunk egyedül a' felhozott magasztalást érdekli). Van ott, az igaz, valami a' féle „*hogy anya nem szülhet*“ de csak meg

kell jobban olvasni, nem a' játszóra van értve, - azonban hagyjuk félbe a' vitát (mi legalább), mely némi sértegetés nélkül soha sem folyhat, tartsuk-meg, de nem csak a' papirossan azon szép javallatokat, melyeket hozzánk bocsátatok, ez hozzánk illendőbb, méltóbb, és hasznosabb is, 's e'kedvetlen viszongás helyett kapcsoljuk öszve fohászinkat, 's leborulván hazánk *nemtője* oltára előtt; esedezzünk: küldjön zsenge intézetünk számára mennél több helyes bírálókat, kiknek oktatásuk után foghatóságunk mivelődven, *Pártfogóinkhoz* méltóbbak lehessünk, de bírálóink ne legyenek hasonlók Kassai urhoz, kinek bírálatiban gáncsolódást eleget, de oktatást, és útmutatást egyszer sem látánk, ki némelykor az eljátszott darabnak csak a' czédlóját küldi-el; bírálat é ez? ez által nem javít Kassai úr, csak ront, mert kedvetlenit, színész pedig kedv nélkül olyan, mint a' „*Szemlélő*“ lapjai előfizetők hijjával, egyikkel sem érünk czélt.

Méltán lehetne tehát javallani a' *Honművész* érdemes szerkezőjének (kivált ha javallatunk jó neven veendi), hogy mi után Kassai úr, nemzet elleni szellemü *Bothe von, und für Ungarn*, egyik szerkező v. inkább segéd tagjának el van ismérve, ne fogadódjon-el nemzeti tárgyokban tejendő jelentése, vagy azokról tett bírálatá, mivel nem tiszta inger vezetvén pennáját., a' kitűzött irányt mellőzni fogja. Kassa mártius 10kén 1854.

A' Kassai Dalszínész Társaság.